

Футбольні матчі як привід для збройного конфлікту між Сальвадором і Гондурасом у 1969 році

Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

Проаналізовано суспільно-політичну ситуацію в Сальвадорі й Гондурасі напередодні, під час і після проведення футбольних матчів між національними командами цих країн за вихід до фінальної частини Чемпіонату світу з футболу 1970 р. Саме ці матчі влада Сальвадору використала як привід для війни з Гондурасом, що завдала значних збитків обом державам і суттєво вплинула на економічні та політичні процеси в регіоні.

Ключові слова: футбольні матчі, стадіон, уболівальники, військові хунти, Центральноамериканський спільний ринок, війна.

Кулик С. М. Футбольные матчи как предлог для вооруженного конфликта между Сальвадором и Гондурасом в 1969 г. Проанализирована общественно-политическая ситуация в Сальвадоре и Гондурасе накануне, во время и после проведения футбольных матчей между национальными командами этих стран за выход к финальной части Чемпионата мира по футболу 1970 г. Именно эти матчи власть Сальвадора использовала как повод к войне с Гондурасом, которая нанесла значительные убытки обеим государствам и существенно повлияла на экономические и политические процессы в регионе.

Ключевые слова: футбольные матчи, стадион, болельщики, военные хунты, Центральноамериканский общий рынок, война.

Kulyk S. M. Soccer Matches as Pretext for the Armed Conflict Between Salvador and Honduras in 1969. A social and political situation is analysed in Salvador and Honduras the day before, in time and after the lead through of soccer matches between the national commands of these countries for an output to final part of world Cup on football 1970. Exactly power of Salvador used these matches as a cause's belly, which inflicted considerable losses both states and substantially influenced on economical and political processes in a region with Honduras.

Key words: soccer matches, stadium, fans, soldiery juntas, Central America common market, war.

Постановка наукової проблеми та її значення. Спорт може слугувати для налагодження миру між країнами, що конфліктують, і водночас, навпаки, розпалювати конфлікти. Часто на спортивні майданчики переносяться протистояння, спричинені політиками, які використовують спорт для досягнення певних цілей. Міжнародні змагання сьогодні розглядають через призму політики, а суперництво між спортсменами сприймають як боротьбу народів і держав.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми засвідчує, що увага дослідників була зосереджена переважно на історичних [6], економічних передумовах [8], соціально-політичних [12], геополітичних [9] причинах виникнення конфлікту, подіях на фронті [1] та наслідках війни [4]. Про футбольні матчі між національними командами Сальвадору і Гондурасу знаходимо досить багато розрізненої інформації [14; 15]. Спортивні видання також не дають цілісної картини щодо атмосфери, яка панувала довкола проведення цих зустрічей [13]. «Футбольна війна» також висвітлена в публіцистиці [10], художній літературі [2], документальному кіно [17].

Мета статті – дослідити особливості проведення футбольних матчів між національними командами Сальвадору і Гондурасу як привід для збройного конфлікту між ними 1969 р. **Завдання:** з'ясувати ситуацію в країнах напередодні, під час, і після проведення цих матчів; простежити їх вплив на внутрішньополітичне життя і на політичну ситуацію в регіоні; проаналізувати використання спорту владою обох країн для досягнення своїх політичних цілей.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Міжнародна криза, що спалахнула в Центральній Америці наприкінці 1960-х рр., залишилась у пам'яті сучасників «футбольною війною». Війна між Сальвадором і Гондурасом у своїй активній фазі тривала лише 104 год, а безпосереднім приводом для неї послугував програш команди Гондурасу команді Сальвадору в матчах плей-офф відбіркового етапу Чемпіонату світу з футболу.

Насправді причини війни були значно глибші. При владі в цих класичних «бананових» республіках перебували класичні диктатори. В обох країнах не було внутрішньополітичної консолідації

(шляхом перевороту до влади прийшли військові й установили терористичні режими), потужного економічного розвитку (слаборозвинені аграрні країни, залежні від експорту сільськогосподарської продукції), соціальної стабільності (хронічне безробіття, страйки), воєнної могутності (збройні сили нараховували 6–11 тис. солдат). Усе це зумовило загострення серйозних суперечностей в економічних (Сальвадор був найбільш промислово розвинутою державою серед країн Центральної Америки, а Гондурас – економічно найбільш відсталою і залежною від США країною регіону), національних (неконтрольована міграція сальвадорців до Гондурасу), територіальних (чіткої лінії розмежування кордону двох держав не існувало, тривала суперечка за острови в затоці Фонсека) питаннях, проблемах економічної інтеграції країн Центральної Америки (за правилами Центральноамериканського спільного ринку Сальвадор мав економічні преференції, а Гондурас був найбільш слаборозвинутою країною ЦАСР), які частково були спровоковані зіткненням інтересів різних монополій США [7].

Головною причиною війни був вплив мігрантів із перенаселеного Сальвадору до великого, але малозаселеного Гондурасу. Сальвадорські селяни самовільно захоплювали землі в сусідній державі. Напередодні конфлікту кількість сальвадорських поселенців у Гондурасі досягла 300 тис. осіб (1/8 всього населення Гондурасу). Із них не більше 50 тис. осіб мали паспорти. Ініційована президентом Гондурасу Освальдо Енріке Лопес Арельяно на початку 1969 р. земельна реформа передбачала, що володіти землею в країні мають право лише громадяни Гондурасу за народженням. До того ж, термін дії міграційного договору між країнами закінчився в лютому 1969 р. і не був продовжений. Винними в економічних невдачах Гондурасу влада оголосила сальвадорських поселенців. Усе це зумовило повернення на батьківщину протягом першої половини року 25 тис. сальвадорців. 7 червня 1969 р. було вигнано 54 сім'ї сальвадорських поселенців із Гондурасу – як «акт законного суверенітету» [8]. Та все ж останньою краплею став саме футбол.

Улітку 1969 р. в Центральній Америці склалась особлива ситуація спортивного суперництва за право брати участь у розіграші Кубка Жюля Ріме в травні–червні 1970 р. в Мексиці. Вперше дві маленькі країни – Гондурас і Сальвадор – брали участь у боротьбі за вихід до фінальної частини чемпіонату світу з футболу. Головними аренами боротьби стали Гондурас і Сальвадор, оскільки проблема була в тому, хто з них представлятиме Карибську зону в Мехіко [14]. За інших обставин відбіркові матчі з футболу між цими країнами були б лише принциповим дербі: у кваліфікації КОНКАКАФ (Конфедерація футболу країн Північної і Центральної Америки і зони Карибського моря) щоразу сильнішою за інших була команда Мексики. Однак цього разу мексиканці приймали ЧС-1970 вдома і відбір не проходили, а тому в їхніх суперників випала рідкісна нагода заявити про себе. Відтак перемога національної збірної команди кожною зі сторін сприймалась як величезне досягнення.

У червні в рамках півфіналу відбіркового циклу (другий раунд) команд КОНКАКАФ збірна Гондурасу двічі зустрічалася зі своїми суперниками із сусіднього Сальвадору. За тодішньою схемою турніру відбірковий цикл чемпіонату світу проходив по системі з вибуванням: дві збірні повинні були зіграти два матчі за вихід у фінальну частину – один на своєму полі й один у гостях. Переможцем ставала команда, що перемогла в обох іграх або отримала перемогу в одній, а в іншій – зіграла із суперником внічию. У випадку якщо обидві збірні отримали по одній перемозі, призначався додатковий матч, оскільки тоді різниця забитих і пропущених м'ячів не враховувалась.

Таблиця 1

Зустрічі між збірними командами, 1969 р.

Дата проведення матчу	Місто проведення, країна, стадіон, місткість	Рахунок, (після першого тайму)
8 червня Гондурас – Сальвадор	Тегусігальпа (Гондурас), Національний стадіон «Тібурсіо Каріас Андіно», 35 тис. глядачів	1:0 (0:0)
15 червня, Сальвадор – Гондурас	Сан-Сальвадор (Сальвадор), Національний стадіон «Біла квітка», 35 тис. глядачів	3:0 (3:0)
27 червня (плей-офф) Сальвадор – Гондурас	Мехіко (Мексика), стадіон «Ацтека», 100 тис. глядачів	3:2 в додатковий час (1:2, 2:2)

У першому матчі перемогла команда господарів. Сальвадорські футболісти приїхали в Тегусігальпу напередодні, однак відпочити їм не вдалося. Всю ніч натовп уболівальників суперника провів поряд із їхнім готелем – палили вогнища, кидали петарди, жбурляли каміння у вікна, кричали прокляття і дули в ріжки. «Ми боялись за своє життя, бо преса зустріла нас дуже вороже. Перед грою ми не спали три дні», – згадував футболіст збірної Гондурасу Марко Агато Мідоса. Із трибун за матчем спостерігали перші особи держав. Викладка футболістів обох команд була максимальною [17]. Підтримка «дванадцятого гравця» виявилася результативною: на останніх секундах гри захисник гондураської команди несподіваним ударом послав м'яч у сітку воріт. Сальвадор поступився – 0:1. У руках місцевої торсиди запалали факели, ледь не спаливши стадіон.

Сальвадорські уболівальники, які прибули на матч, були переконані, що поразка є наслідком антисальвадорських проявів. Відразу після закінчення матчу 18-річна уболівальниця із Сан-Сальвадору Амелія Боланіос, яка переглядала матч по телевізору вдома, застрелилась із батькового пістолета. «Молода дівчина не змогла пережити, що її батьківщину поставили на коліна», – писала наступного ранку провідна газета Сальвадору «Насьональ». Боланіос була визнана мученицею, у країні оголосили національний траур [9]. У похоронах Боланіос, що відбулися зі всіма почестями і які транслювали на всю країну, брала участь уся столиця. На чолі траурної процесії йшов військовий почесний ескорт зі штандартом. Труну, покриту національним прапором, супроводжував президент Сальвадору, міністри, всі футболісти національної збірної, яка вранці того дня спеціальним рейсом літака повернулася на батьківщину [10].

Готовність впливових засобів масової інформації тиражувати самогубство Амелії Боланіос викликає думки щодо певної інсинуації цієї події. Гіперболічність, знаковість і значущість цього вчинку миттєво підхопили медіа. Без оприлюднення висновків слідства відразу було «встановлено» патріотичні мотиви цього вчинку. Влада свідомо акцентувала увагу на національних почуттях сальвадорців, запустивши алгоритм політизації та мілітаризації наступних футбольних зустрічей. Надання Гондурасу образу ворога Сальвадору, особиста присутність вищих посадових осіб, спортсменів країни на церемонії поховання дівчини спровокувала підвищений інтерес до спортивних поєдинків.

На нашу думку, влада Сальвадору цілеспрямовано надала резонансу подіям навколо матчу, адже ніхто з уряду країни, керівників спортивних організацій, офіційних представників не виступив із публічними заявами про ситуацію щодо гри. Сальвадорська преса пояснила поразку поведінкою гондураської публіки, яка тероризувала спортсменів. Свідомо пов'язуючи поразку на футбольному полі з початком виселення своїх співвітчизників із Гондурасу, сальвадорські засоби масової інформації закликали населення взяти реванш під час наступної зустрічі. Ця інформація відразу потрапила в репортажі новин національного радіо Гондурасу, що вже розгорнуло антисальвадорську кампанію. Отже, мовчання влади перетворилось у підбурювання до конфлікту.

Другий матч відбувся в столиці Сальвадору. «Коли команда Гондурасу прибула до столиці сусідньої країни, їм був наданий прийом, багато в чому схожий на той, який прийом влаштовували леви для людей у Римському Колізеї: ми дуже раді, що ви тут, і скоро ви дізнаєтесь чому», – писав Лоренцо ді Белвел, американський економіст, який багато часу провів у Гондурасі [15]. Ще в аеропорту місцеві фанати закидали гондурасців камінням, здохлими пацюками, тухлими яйцями, ображали і погрожували їм. За допомогою «співчуваючих» чиновників фанати дізнались, у якому готелі зупиняться футболісти, оточили його, а згодом підпалили (винуватців так і не знайшли). Служба безпеки Сальвадору вимушена була сховати збірну сусідньої країни до початку матчу, тому вночі довелося таємно розвозити футболістів по приватних помешканнях за межами міста. У місті почалися погроми, хулігани били вітрини, грабували крамниці й навіть захопили міський вузол зв'язку. Щоб зберегти контроль над ситуацією, влада країни задіяла поліцію, всі її піші, кінні та моторизовані резерви.

Наступного дня, 15 червня, відбувся матч. Перед грою сальвадорська поліція обшукала всіх глядачів, вилучаючи спиртні напої і зброю. За словами Карлоса Падія, тренера збірної Гондурасу, «ми їхали на стадіон як на війну, на маленькому автобусі і десяти мотоциклах і на повній швидкості» в оточенні людей, які тримали портрети Амелії Боланіос. Футбольний майданчик було оточено озброєними солдатами елітного полку національної гвардії. Щоб заспокоїти сальвадорських уболівальників, довелося використати водомети. На стадіоні конфлікт посилювався: гімн Гондурасу було

заглушено ревінням натовпу, а прапор – закидано багном і прилюдно спалено, замість нього урочисто підняли брудну ганчірку. На трибунах сальвадорці тримали портрети Амелії, били гондураських уболівальників, погрожували їм, що живими вони зі стадіону не вийдуть [17]. В умовах психологічного тиску на суперника збірна Сальвадору перемогла – 3:0. Найбільше ним був задоволений тренер збірної Гондурасу Маріо Гріффін, який уважав, що ця поразка врятувала життя всій команді. На виході зі стадіону двома пострілами впритул був важко поранений лікар гондураської команди, який голосно вигукнув «Віват, Гондурас!».

На аеродром футболістів Гондурасу доставили на бронетранспортерах. На всьому 196-кілометровому шляху від Сан-Сальвадору до кордону в авто з гондураськими номерами летіло каміння. До цього були причетні члени Демократичної націоналістичної організації «ОРДЕН» (1963 р.) – напіввійськового формування, створеного командувачем національної гвардії Сальвадору генералом Х. Альберто Медрано [12, 85]. Вболівальники, 150 машин яких було спалено, рятувались втечею, пробираючись до кордону. Двоє з них було вбито, декілька десятків потрапили в лікарню. Через дві-три години кордон, який розділяв дві держави, закрили [9].

Інформацію про поведінку вболівальників поширили засоби масової інформації країн зони Карибського басейну. Розповіді очевидців про «звірства» сальвадорців, повідомлення радіо про те, що сальвадорські вболівальники під час матчу глумили над державними символами Гондурасу, викликали репресії у відповідь. Поширилися чутки, що сальвадорці утримують гондураських полонених на своїй території. З'явилися гасла, що закликали до насилля (наприклад, «Гондурасець, убий одного сальвадорця!»). Країною, починаючи з Тегусігальпі й Сан Педро Сулі, прокотилась хвиля погромів будинків і крамниць сальвадорських емігрантів, у яких брали участь армія, поліція, військова організація «Манча брава» (аналог сальвадорського «ОРДЕНА») [12, 86]. Також були побиті два віце-консули Сальвадору в Гондурасі. Рішуче вплинути на ситуацію міг і президент Гондурасу, який одночасно був головнокомандувачем збройних сил та поліцією країни. І у випадку матчу в Гондурасі, так і матчу в Сальвадорі, влада не захистила ні вболівальників, ні мирне населення.

Відносини між двома країнами погіршилися. Через декілька годин президент Гондурасу направив Сальвадору офіційну ноту протесту проти образливих дій глядачів на стадіоні й закрив кордони між державами. У цей час уряди обох країн ще могли прийняти невідкладні заходи щодо врегулювання конфлікту. Натомість уряд Сальвадору заявив через свого міністра закордонних справ про те, що сальвадорські громадяни в Гондурасі піддаються переслідуванням, їх життя та власність опинилися під загрозою, і що 880 сальвадорців вже утекли від розлючених натовпів гондурасців [5, 308].

Президент Гондурасу Освальдо Лопес звинуватив сальвадорських поселенців у тому, що вони збільшують кількість безробітних у Гондурасі. Водночас активізувалась інформаційна кампанія проти напливу емігрантів із сусідньої країни, кожна зі сторін називала одну одну «нацисти, карлики, п'яниці, садисти, павуки, агресори і злодії» [10]. Додала напруження розпочата Гондурасом кампанія з роззброєння населення прикордонних районів, що фактично перетворилась у розправи з поселенцями. Президент Сальвадору генерал Фідель Санчес Ернандес спробував зам'яти конфлікт, висловив жаль із приводу актів насильства, заявивши, що неподобства спровокували партизанські прокомуністичні угруповання з «Фронту національного визволення імені Фарабундо Марті». Однак уряд Гондурасу оголосив про виселення 15 тис. сальвадорських сімей.

Події розвивались бурхливо. 24 червня у Сальвадорі було оголошено мобілізацію резервістів (за короткий термін в армію записалось 60 тис. чол.), а 26 червня – оголошено надзвичайний стан. У цей час відбувались перестрілки між прикордонними патрулями – в бойову готовність терміново були приведені війська прикордонних районів обох країн. Гондураський уряд видав декрет, що пропонував усім сальвадорцям терміново покинути територію Гондурасу. 25 червня МЗС Сальвадору звернулося до Міжамериканської комісії з прав людини з проханням втрутитись і захистити інтереси сальвадорців, які проживають у Гондурасі. Зі своєї сторони керівництво Гондурасу звернулося до Організації Американських держав зі скаргою на Сальвадор, який ніби готує вторгнення під приводом захисту своїх громадян.

У ході суперечки спортивне вирішення конфлікту теж не залишилося без уваги. ФІФА довго не могла домовитися про місце проведення на нейтральному полі додаткового матчу за вихід на чемпіонат світу 1970 р. У Латинській Америці в той час межа між футболем і політикою була майже непомітна – успіх однієї з команд відгукувався вибухом агресії з боку уболівальників та населення іншої.

Вирішальна гра відбувалася на найбільшому стадіоні Латинської Америки «Ацтека» в Мехико під акомпанемент заяв засобів масової інформації обох країн, що закликали до війни. Фанатів розмістили в різних секторах стадіону, а між ними 5 тис. поліцейських. Сальвадорські уболівальники знову поглумилися над прапором і гімном Гондурасу. Під час гри йшов дощ, і лише в додатковий час Сальвадор вирвав перемогу. Відразу після того, як м'яч улетів у ворота, оператори ввірвалися у штрафний майданчик, щоб сфотографувати футболіста, який забив м'яч. Емоції досягли піку, а тому після закінчення матчу уболівальники обох команд учинили численні бійки прямо на стадіоні та на вулицях Мехико. Того ж дня Сальвадор і Гондурас звинуватили один одного в інциденті на стадіоні під час футбольного матчу і розірвали дипломатичні відносини.

Спортивна поразка і, як наслідок цього, неможливість участі національної збірної у світовому чемпіонаті, призвели до зростання націоналістичних настроїв у Гондурасі, у якому гнів уболівальників вилився на голови емігрантів. Приблизно 100 осіб загинуло. Потік біженців, яких нараховувалося від 60 до 75 тис. осіб [9], почав прибувати в Сальвадор, іноді він досягав 1400 осіб у день [15]. За цей час приблизно 17 тис. біженців перетнули кордон.

Шовіністичні настрої панували в Сальвадорі. Окрім закликів до війни, тут поширювалася карта «великого Сальвадору», кордони якого виходили до берегів Карибського моря, а Гондурас зображали як вузьку смужку, що простягнулася вздовж кордону з Нікарагуа і не має виходу до Атлантичного океану [8]. Поширювалися листівки із заявами, що сальвадорська армія може захопити Тегусігальпу за 24 год. Так, взаємні звинувачення країн – у геноциді емігрантів, підготовці збройного нападу поступово наближали їх до війни. Американські журналісти назвали червневу фазу сальвадорсько-гондураського конфлікту «футбольною війною» [9].

28 червня Сальвадор і Гондурас за посередництва ОАД підписали договір про припинення вогню на кордоні. Спроби міністрів закордонних справ Гватемали, Нікарагуа і Коста-Ріки попередити збройне зіткнення закінчилися безрезультатно. Через два тижні сторони перейшли від «війни без зброї» до безпосередніх військових дій. Для вирішення конфлікту обидві сторони не застосовували комплексний підхід: дипломатичний, політичний, економічний, культурний. Переговорний процес не був підкріплений політичною волею сторін до досягнення миру, рівноцінним економічним співробітництвом між цими країнами в межах Центральноамериканського спільного ринку. До міжнародних посередників не дослухались, впливові держави і держави-спонсори (інвестори), які могли б виступити гарантами дотримання досягнутих домовленостей, утрутилися у конфлікт тоді, коли відчували всю небезпеку розгортання конфлікту і реальну загрозу своїм економічним інтересам.

Аналіз цих подій наводить на роздуми. Стикові матчі були календарними, отже, підготовка до їхнього проведення тривала заздалегідь. Усі матчі відбулися на центральних / національних стадіонах країн, третій матч – на сотисячнику при вщент заповнених глядачами трибунах; два матчі відбулись у неділю, третій, вирішальний, – у п'ятницю. І хоча силові органи обох країн – майбутні учасники військового конфлікту – передбачили чисельність, поведінку уболівальників і вжили особливих заходів безпеки, однак не змогли гарантувати порядку до, під час і після проведення спортивних зустрічей.

На жаль, нам не вдалося знайти спортивну статистику про перебіг цих матчів, передусім кількість жовтих, червоних карток, показаних гравцям команд; вилучення гравців із поля; отримання травм гравцями; інформацію про прес-конференції тренерів команд до і після матчу. Тоді ми б знали інші важливі моменти цих ігор.

Воєнний конфлікт відбувся не відразу, а більш як за місяць від початку стикових матчів і за два тижні після їх закінчення. За цей час сторони майбутнього конфлікту не намагалися його уникнути, між ними не відбулось дипломатичних зустрічей. Обидві сторони тільки посилили взаємні звинувачення, а час використали для підготовки до війни. Президенти, відповідні міністерства обох країн зберігали мовчанку.

Від спортивних функціонерів та від президентів федерацій футболу теж не було заяв, ФІФА не застосувало будь-яких санкцій, не звернулося до керівництва країн. Можливо, якби ФІФА взяла на себе сміливість покарати одну чи обидві команди, відсторонити їх від участі, зарахувати поразку якійсь із них, – прогнозуємо, тоді б цю спортивну організацію звинуватили б у необ'єктивності, упередженості, намаганні спровокувати конфлікт. Таким чином, запобігти конфлікту зі сторони ФІФА було неможливо. Той факт, що приготування до війни з обох сторін тривало задовго до

вирішального спортивного поєдинку, вказує на те, що в основі конфлікту були інші причини. Те, що сторони надавали великого значення конфлікту, зрозуміло з того, що президент Сальвадору генерал Фідель Санчес Ернандес виїхав у розташування частин армії, що розташувались на території Гондурасу. Локальність конфлікту підтверджує те, що його не підтримали інші країни регіону.

14 липня 1969 р. авіація Сальвадору під приводом захисту своїх громадян на території суміжної держави завдала удару по військовій базі й містах Гондурасу. Підігриваючи конфлікт, сальвадорські газети на перших сторінках уміщували фото, зроблені в таборі Гондурасу для виселенців: колючий дріт по периметру, автоматники із собаками і брудні біженці, які чекають депортації до Сальвадору; тиражували розповіді про звірства військових Гондурасу, які катували мирне сальвадорське населення. Щоб підтримати бойовий дух населення, до і під час військового конфлікту, сальвадорський уряд постійно передавав радіоповтор трансляції «переможних» матчів. Натомість поліція столиці Гондурасу зганяла всіх сальвадорців у тимчасові табори, які найчастіше розміщувалися на стадіонах, а популярним гаслом цієї війни було футбольне – «Візьмемо реванш за 3:0!» [10]. Військові дії проводили в «кращих» традиціях Латинської Америки: відсутність коштів у бюджеті; застаріла бойова техніка (це була остання війна, у якій використовували гвинтокрилі літаки з поршневіми двигунами часів Другої світової війни) та її нестача (в обох сторін не було літаків-бомбардувальників, тому були змушені використовувати цивільну авіацію); кваліфікованих кадрів (у Сальвадору літаків було більше, ніж льотчиків) та навиків (сальвадорські льотчики скидали свої бомби з літаків вручну); залучення американських інструкторів та найманців; ембарго США на постачання зброї та її нелегальна доставка із США через Гаїті, Домініканську Республіку; насилля над мирними жителями. Специфіка ведення військових дій полягала ще й у тому, що в солдат обох армій було однакове спорядження й озброєння, ті й інші розмовляли іспанською мовою, і тому ворогуючі сторони лише в ближньому бою могли зрозуміти, хто перед ними: свої чи чужі.

На п'ятий день воєнних дій армія Сальвадору просунулась на 60 км вглибину, зайнявши 1,6 тис. км² гондураської території [6, 259]. У сальвадорській пресі почали називати країну «Ізраїлем Латинської Америки». За деякими даними, остаточною метою наступу був стадіон у Тегусігальпі, на якому проходив перший матч серії плей-офф [17]. 18 липня під натиском ОАД, яка пригрозила санкціями, Сальвадор погодився на припинення вогню і на початку серпня вивів свої війська з території Гондурасу.

Нефутбольну зумовленість цієї війни засвідчує ще й той факт, що переможець у матчах між Сальвадором і Гондурасом на пряму не виходив до фінальної частини Чемпіонату світу з футболу 1970 р. 21, 28 вересня і 8 жовтня 1969 р. відбулися фінальні матчі відбіркового циклу між Сальвадором і Гаїті. За їхніми результатами (2:1, 0:3, 1:0) від зони КОНКАКАФ кваліфікацію подолав Сальвадор [18]. Таким чином, зовнішньополітична ситуація в регіоні, внутрішньополітична напруженість, насамперед у Сальвадорі, і політична воля його керівництва до військового конфлікту, зумовили політизацію футбольних матчів.

Улітку 1970 р. збірна Сальвадору вперше у своїй історії стартувала у фінальній частині чемпіонату світу в Мексиці. Разом зі збірною туди прибули численні вболівальники, серед яких були й учасники «футбольної війни». Сальвадорська команда програла всі матчі групового турніру, поступившись збірним Бельгії (0:3), Мексики (0:4), а 10 червня 1970 р. у присутності 60 тис. глядачів на центральному стадіоні Мехико – збірній СРСР із рахунком 2:0 і зайняла останнє місце на турнірі. Припускаємо: якби на світову першість поїхала збірна Гондурасу, результат був би аналогічним. На нашу думку, принципове спортивне суперництво між командами Сальвадору і Гондурасу було лише за те, хто з них вперше в історії буде грати у фіналі Чемпіонату світу, адже очні зустрічі між командами цих країн на різних турнірах ще ніколи не супроводжувалися такими подіями. Зазначимо, що наступного разу лише в 1982 р. команди обох держав потрапили на Чемпіонат світу.

З точки зору політологічного аналізу, футбол послуговував лише приводом для війни. Тут варто прислухатись до думки відомого фінського соціолога П. Сеппанен, який у праці «Олімпізм: соціологічні перспективи» (1984 р.) зауважував, що так звана «футбольна» війна між Гондурасом і Сальвадором була прикладом, коли спортивні змагання сприяли загостренню міжнародних конфліктів. А. Натан у книзі «Спорт і суспільство» (1972 р.) висловив своє ставлення до міжнародного спорту (на прикладі футболу) так: «Ті, хто думає, що спорт символізує мир або функціонує як засіб зв'язку між націями, зовсім не розуміє суті справи. Міжнародні події дозволяють стверджувати, що футбол має функцію, що сублімує війну» [11]. Ми вважаємо, що футбол було обрано саме як найбільш

популярний, видовищний вид спорту в Центральній Америці. Завдяки медіасфері країн-учасниць конфлікту спорт став важливим засобом репрезентації держав і націй.

Щоб наголосити на серйозності політичної суб'єктності цієї війни, наведемо деякі факти. Повномасштабні бойові дії велися лише чотири дні, але втрати з обох сторін були значними. Дані про жертви в різних джерелах відрізняються: вказують цифри від 2 до 5–6 тис. загиблих [1] і від 6 до 15 тис. – поранених. Згідно з твердженням авторитетного польського журналіста Р. Капушинського, загинуло, щонайменше, 6 тис. осіб, 12 тис. – поранено, 50 тис. стали біженцями [10]. Ми вважаємо точними максимальні цифри. Однак найбільше постраждали мирні жителі. Збитки від військових дій склали 50 млн дол. США. Від 60 до 130 тис. (за різними оцінками) [16] сальвадорців були вимушені залишити Гондурас, що привело до економічного колапсу в прикордонних районах. 150 тис. сальвадорців, які залишились у Гондурасі, відчували до себе вороже ставлення.

Війна мала наслідки на кількох рівнях політичного життя – вона посилила політичний вплив військових. Військові хунти обох країн використали «маленькі переможні війни» для збереження своєї влади і розгортання гонки озброєнь у регіоні. Кордони обох країн було закрито. «Футбольна війна» завдала удару по ЦАСР. Гондурас, який був вимушений платити компенсації пограбованим емігрантам, у 1970 р. вийшов з організації, а закриття ним панамериканської магістралі на ділянці Тегусігальпа – Сан-Сальвадор паралізувало економічні зв'язки між обома країнами. Мирний договір між Гондурасом і Сальвадором було укладено лише в 1979 р. Газета «The New York Times» писала: «Те, що спочатку було майже сміхотворною “футбольною війною”, розрослося в одне з найкритичніших випробувань для Організації американських держав за більш як 20 років її існування» [9].

Звернемо увагу на ідеологічний підтекст війни. У дні, коли зароджувався конфлікт між Сальвадором і Гондурасом, у Москві відбувалася міжнародна Нарада комуністичних і робітничих партій (5–17 червня), учасниками якої були комуністичні партії цих країн [3], що діяли в підпіллі. По обидві сторони лінії фронту офіційна пропаганда розвернула активну кампанію проти комуністів. Отже, цей конфлікт був використаний для ідеологічних спекуляцій та придушення робітничого руху в обох країнах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На відміну від футбольного поля, переможців у «футбольній війні» між Сальвадором і Гондурасом не виявилось. У Латинській Америці стадіони виконують подвійне призначення: у мирний час там відбуваються спортивні зустрічі, а в критичні моменти їх перетворюють у концтабори. Військовий конфлікт «бананових» республік малої інтенсивності призвів до тривалої «холодної» війни між ними, поховав регіональний інтеграційний проект Центральноамериканського спільного ринку. Футбол у Латинській Америці виступав своєрідним індикатором напруженості міждержавних відносин. У 1996 р. в Тегусігальпі поблизу Національного стадіону споруджено Монумент Миру як заклик до вічного миру між народами Центральної Америки, як застереження того, що спортивні баталії на стадіоні проходять у рамках етики і політичної коректності.

На тлі війни у В'єтнамі, польоту американських астронавтів на Місяць, уваги до подій на кордоні СРСР із Китаєм на о. Даманський світова громадськість майже не зауважила «футбольної» війни. Однак «фактор F» (футболу) у світовій політиці все активніше впливав на перебіг подій. Тому вважаємо перспективним розвивати цю тематику.

Список використаної літератури

1. Войны и вооруженные конфликты. Справочные данные. Людские потери в конфликтах, кризисах, войнах в 1945–1998 годах [Электронный ресурс] // Зарубежное военное обозрение. – 2004. – № 9. – Режим доступа : http://otvaga2004.narod.ru/publ_w1/2007-05-04.htm
2. Гребиняк А. В. Футбольная война. Повесть. Боевик [Электронный ресурс] / А. В. Гребиняк. – Режим доступа : http://artofwar.ru/g/grebinjak_a_w/text_0040.shtml
3. Документы Международного Совещания коммунистических и рабочих партий (Москва, 5–17 июня 1969 г.). – М. : [б. и.], 1969.
4. Клеменов Г. Е. Территориальные споры и пограничные конфликты в Латинской Америке / Г. Е. Клеменов // Латинская Америка. – 2001. – № 8. – С. 44–55.
5. Леонов Н. С. Очерки новой и новейшей истории стран Центральной Америки / Н. С. Леонов. – М. : Мысль, 1975. – 325 с.
6. Межгосударственные отношения в Латинской Америке / отв. ред. А. Н. Глинкин. – М. : Наука, 1977. – 335 с.

7. Мерин Б. М. Центральная Америка: проблемы социально-экономического развития / Б. М. Мерин. – М. : [б. и.], 1973. – 157 с. ; Мерин Б. М. Центральная Америка и США / Б. М. Мерин. – М. : Знание, 1973. – 46 с.
8. Николаев П. И. Сальвадорско-гондурасская драма / П. И. Николаев // Латинская Америка. – 1970. – № 6. – С. 47–60.
9. Нитобург Э. Л. «Футбольная война» / Э. Л. Нитобург // Вопр. истории. – 1978. – № 7. – С. 214–220.
10. Капусцинский Р. Футбольная война / Рышард Капусцинский ; пер. с пол. С. Ларина // Латинская Америка. – 1989. – № 8. – С. 96–105 ; № 9. – С. 89–99.
11. Столяров В. И. Проблема социокультурной ценности международного спорта [Электронный ресурс] / В. И. Столяров, С. И. Курило. – Режим доступа : <http://lib.sportedu.ru/GetText.idc?TxtID=1492>
12. Страны Центральной Америки. Тенденции экономического и социально-политического развития / отв. ред. В. В. Вольский. – М. : Наука, 1986. – 355 с.
13. Талиновский Б. Х. Война это не покер. Все чемпионаты мира по футболу : в 9 т. Т. 3 : Англия 1966. Мексика 1970 / Б. Х. Талиновский, А. В. Франков. – К. : ООО «Издат. дом “Украинский Медиа Холдинг”», 2010. Сер. «Все чемпионаты мира». – Т. 3. – С. 154–156 ; Харитонов Д. В. Футбольные войны / Д. В. Харитонов // «Футбольная война». Сальвадор – Гондурас. – Харьков : Фолио, 2007. – 218 с.
14. Ткач А. Первая война, начавшаяся из-за футбольного матча. [Электронный ресурс] / А. Ткач. – Режим доступа : <http://газетаспорт.рф/news2/3619-2011-11-03-16-00-15.html>
15. Футбольная война – военный конфликт между Гондурасом и Сальвадором [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://joma-ukraine.com.ua/Istoriya-futbola/2010-09-16-11-53-54.html>
16. Футбольная война [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.soccer.ru/blogs/181855.shtml>
17. Холодная война. Сальвадор и Гондурас: футбольная война (2011). Документальный фильм [Электронный ресурс]. – Режим доступа : qnr.com.ua/1817-holodnaya-voyna.-salvador-i-gonduras
18. Чемпионат мира. Мексика 1970. Отборочные матчи, КОНКАКАФ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://wildstat.ru/p/40/ch/WRL WC 1970 Q AMC/stg/all/tour /all/team1/HON>

Стаття надійшла до редколегії
01.10.2012 р.

УДК 32.34.28:297

В. О. Патійчук – кандидат географічних наук, доцент кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;

В. В. Мельничук – студент V курсу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Ісламський чинник як загроза сучасній внутрішній європейській безпеці

Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

Проаналізовано особливості сучасної політичної ситуації у Європі під впливом ісламського чинника. Досліджено основні безпекові виклики в сучасних європейських країнах у результаті активізації мусульманських меншин. Схарактеризовано вплив ісламського чинника на сучасну систему безпеки у європейському регіоні. Вивчено реакцію країн Європи на активізацію мусульманської меншини на континенті. Увагу акцентовано на сучасній специфіці діяльності ісламських екстремістів у цьому регіоні, а також аналізуються пов'язані із цим безпекові ризики.

Ключові слова: ісламський чинник, європейська безпека, внутрішні загрози, ісламський екстремізм, мусульманське населення.

Патійчук В. А., Мельничук В. В. Исламский фактор как угроза современной внутренней системе европейской безопасности. Анализируются особенности современной политической ситуации в Европе под воздействием исламского фактора. Изучаются основные вызовы безопасности в современных европейских странах в результате активизации мусульманских меньшинств. Рассматривается влияние исламского фактора на